K statusu (poškodenej) eurobankovky menšej ako 50% a nároku na jej výmenu

Mgr. VILIAM PONIŠT, PhD.
Národná banka Slovenska

DOI: https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2024.472-486

Kľúčové slová:
poškodená eurobankovka, centrálna banka, zákonné platidlo, hotovosť, právo na náhradu

Úvod

Hotovosť hrá v spoločnosti stále veľkú rolu, hoci je často nahrádzaná peniazmi v elektronickej forme. Práve fyzická forma meny, t.j. hotovosť je však náchylná aj na rôzne poškodenia a opotrebenie, preto je aj po určitom čase každá minca, či bankovka stiahnutá z obehu a nahradená novou. V ostatnom čase sme mohli zahliadnuť reportáže o tom ako zvieratá (pes v USA a prasiatko na Slovensko) rozhrýzli a skonzumovali bankovky alebo ich časti. Hoci môže ísť o úsmevné situácie na spôsob „pes mi zožral domácu úlohu“, tak v danom prípade môže byť strata oveľa bolestivejšia. Z právneho hľadiska sa na prvý pohľad nemusí táto problematika javiť zaujímavá, no opak je pravdou. Každopádne bankovky sa môžu poškodiť v dôsledku pôsobenia určitých faktorov prostredia vrátane prírodných živlov, zvierat alebo drsných podmienok skladovania, môže ísť aj o bankovky poškodené povodňami alebo inými prírodnými katastrofami, ktoré nevznikli v dôsledku tepla.[1]

[1] BURTON, A. – WINATA, H.: What Can You Do With Your Damaged Banknotes? In: The Reserve Bank of Australia bulletin. June 2022, s. 6, ISSN 1837-7211.

Poškodené eurobankovky totiž môžu byť pri platbe odmietnuté a v prípade snahy o výmenu za nepoškodené eurobankovky, či ich nominálnu hodnotu dokonca môžu byť odobraté bez náhrady, čo môže byť pomerne veľký zásah do vlastníctva konkrétnej osoby. Zároveň pri poskytovaní náhrady za poškodené eurobankovky platia pravidlá dané Európskou centrálnou bankou (právom EÚ, ktorého pojmy by sa mali vykladať autonómne a jednotne pre celú EÚ), na tento postup sa ani nevzťahuje priamo žiaden procesný predpis, nevydáva sa žiadne formálne rozhodnutie.

Tento článok sa zaoberá právnymi aspektmi výmeny poškodených eurobankoviek ako aj samotným statusom poškodených peňazí ako zákonného platidla. Cieľom nie je poskytnúť jasný a komplexný prehľad právnych postupov týkajúcich sa tejto problematiky, ale zameriame sa iba na špecifickú situáciu, ak eurobankovky nedosahujú 50% svojej veľkosti, ktoré často vyvolávajú na strane ich predkladateľov rôzne emócie. Odosobnene od pocitov, ktoré by predkladatelia takto poškodených eurobankoviek mohli mať, je nutné pridržiavať sa podmienok platných v eurozóne pre ich výmenu.

Podmienky výmeny poškodených eurobankoviek menších ako 50% ich veľkosti

Vo všeobecnosti platí, že predkladateľ, ktorý predkladá na výmenu poškodené eurobankovky je povinný preukázať svoju totožnosť dokladom totožnosti, na požiadanie Národnej banky Slovenska alebo komerčnej banky predložiť ním podpísané písomné vysvetlenie o okolnostiach poškodenia a uhradiť manipulačný poplatok, ak je ustanovený. Toto sa uvádza v § 17b ods. 3 Zákona o NBS a je to jedno z mála miest v právnom poriadku Slovenskej republike, ktoré umožňuje ukladať poplatky pri narábaní s hotovosťou.

Pri výmene poškodených eurobankoviek platia pravidlá uvedené v čl. 3 Rozhodnutia Európskej centrálnej banky z 19. apríla 2013 o nominálnych hodnotách, špecifikáciách, reprodukcii, výmene a sťahovaní eurobankoviek z obehu (ECB/2013/10) (2013/211/EÚ) (ďalej iba „Rozhodnutie ECB“). Rozhodnutím Európskej centrálnej banky je to upravené z dôvodu, že je to práve ECB, ktorá má v zmysle čl. 128 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie výlučné právo povoľovať vydávanie eurobankoviek, pričom tieto bankovky pritom môžu vydávať Európska centrálna banka a národné centrálne banky. ECB sa rozhodla regulovať túto oblasť na základe praxe ostatných centrálnych bánk, z čias pred

prijatím eura.[2] Tieto pravidlá stanovila pre centrálne banky jednotlivých krajín eurozóny, nakoľko sama poškodené eurobankovky nevymieňa, „nemá pokladňu a nezapája sa do žiadnych hotovostných operácií.“[3]

Základné ustanovenie – čl. 3 ods. 1 Rozhodnutia ECB uvádza, že národné centrálne banky na požiadanie, za podmienok, ktoré sú ustanovené v odseku 2 a v príslušnom rozhodnutí uvedenom v článku 6, vymení poškodené pravé eurobankovky ak sa predloží viac ako 50% eurobankovky alebo sa predloží 50% alebo menej eurobankovky, ak žiadateľ dokáže, že chýbajúce časti boli zničené. Okrem toho, ak by spĺňali poškodené eurobankovky pre výmenu podmienky podľa tohto ustanovenia ešte stále sú tu dodatočné podmienky podľa čl. 3 ods. 2 Rozhodnutia ECB a ešte aj osobitné podmienky podľa čl. 3 ods. 3 Rozhodnutia ECB.

Základom pre výmenu poškodenej eurobankovky je, aby bola dostatočne veľká, t.j. predložená v takej veľkosti, aby neboli pochybnosti o tom, či nie je možné druhú (alebo ďalšie časti) predložiť neskôr (alebo v inej centrálnej banke) a získať za ňu náhradu dvakrát. Účelom tohto ustanovenia je teda zamedziť špekulatívnemu správaniu, ktoré by spočívalo v tom, že by predkladateľ dvakrát (prípadne aj viackrát) dostal náhradu za jednu bankovku, ktorú predtým rozdelil na viac častí. Teda, aby sa zvyšná časť eurobankoviek nemohla úspešne predložiť na výmenu v inej centrálnej banke alebo aj v tej istej centrálnej banke v inom čase a prípadne aj iným predkladateľom.

Pokiaľ teda eurobankovka je väčšia ako 50% je jednoduchšie pre predkladateľa vymeniť ju akoby mal postupovať podľa druhej časti uvedeného ustanovenie, a na to sa zameriame. Môže sa javiť pomerne prísne, keď ukladá povinnosť predkladateľovi, aby preukazoval, že menšia časť/časti eurobankoviek boli zničené, ale je to naozaj tak? Zároveň, nie je stanovené kedy bude možné mať za preukázané, že naozaj zvyšné časti zničené boli, a ani to čo je možné za dôkaz považovať a aké dôkazy môže a má predkladateľ predkladať (unesenie dôkazného bremena).

---

[2] Pozri FREIMUTH, CH, in: Siekmann, H. (Hrsg.). EWU. Kommentar zur Europäischen Währungsunion. Tübingen: 2013, Mohr Siebeck, s. 341, ISBN 978-3-16-152060-0.

[3] DAUDRIKH, Y. – SZAKÁCS, A. Colné právo a menové právo. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022, s. 122, ISBN 978-80-571-0456-8.

Preukázanie zničenia zvyšných častí – prísna povinnosť pre predkladateľa?

Na prvý pohľad môže takáto právna úprava vyznieť prísne voči predkladateľovi, ktorý musí preukázať zničenie zvyšných častí eurobankoviek, no je nutné zdôrazniť, že je to práve naopak. Rozhodnutie ECB dáva možnosť predkladateľovi predložiť dôkazy, hoci ním predloženého eurobankovka (eurobankovky) by inak nespĺňala podmienku pre poskytnutie náhrady. Teda je tu určitá poistka a nádej pre predkladateľa, že ešte má šancu na to, aby dostal náhradu za predloženú necelú eurobankovku. Pritom je možné dostať náhradu aj v prípade, že predložená eurobankovka má napríklad aj iba 10% pôvodnej plochy, čo v mnohých iných krajinách ani nie je možné.

Z právnych úprav okolitých štátov mimo eurozóny je zrejmé, že prax v tejto oblasti môže byť celkom iná. Bežná je totiž taká úprava, podľa ktorej by predkladateľ nemal takúto možnosť, t.j. pri bankovkách menších ako 50% veľkosti by nemal možnosti preukazovať, že zvyšné časti boli zničené, a to ani v prípade, ak by uvedené preukázať vedel. Napríklad v Českej republike platí zákon č. 136/2011 Sb. o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů. V zmysle § 2 ods. 5 písm. d) tohto predpisu sa za neštandardne poškodenú tuzemskú bankovku považuje aj taká, ktorej plocha je menšia alebo rovná 50% a v nadväznosti § 9 ods. 10 tohto predpisu takéto neštandardne poškodené bankovky Česká národná banka zadrží bez náhrady. Teda nie je tu možnosť predkladateľa, aby preukázal, že zvyšné časti bankoviek boli zničené a mohol tak pre seba privodiť pozitívnejšie rozhodnutie. V Maďarsku na základe čl. 21 ods. 8 vyhlášky č. 19/2019 guvernéra Maďarskej národnej banky o spracovaní a distribúcii bankoviek a o technických úlohách súvisiacich s ochranou bankoviek proti falšovaniu platí, že banka stiahne a zničí neúplné forintové bankovky, ktorých veľkosť je pod 50%, a to bez preplatenia ich hodnoty.

Štáty ako Nórsko, či Švédsko majú trochu iný prístup. V Nórsku sú pravidlá ešte prísnejšie keď platí, že pri poškodenej bankovke menšej ako 50% nepatrí predkladateľovi žiadna náhrada a pri veľkosti predloženej bankovky medzi 50–55% patrí predkladateľovi iba 50% nominálnej hodnoty bankovky. Iba v prípade predloženia 55% a viac veľkosti bankovky je možné poskytnúť plnú náhradu za predloženú eurobankovku. Švédsko umožňuje získať náhradu v plnej výške iba vtedy, ak je predložená minimálne 2/3 bankovky, pri veľkosti predloženej bankovky medzi 1/3 a 2/3 predkladateľ môže dostať náhradu vo

výške 50% z nominálnej hodnoty bankovky. Pri časti bankovky menšej ako 1/3 už potom nemá nárok na žiadnu náhradu.

Obdobná úprava, čo do poškodených bankoviek s plochou menšou 50% nepoškodenej bankovky, ako v prípade eurozóny platí napríklad aj vo Švajčiarsku. Na základe čl. 8 federálneho zákona o mene a platidle/platobnom prostriedku musí tamojšia národná banka vymeniť poškodenú bankovku, ak je možné zistiť jej sériu a číslo a žiadateľ predloží časť väčšiu ako polovicu alebo preukáže, že chýbajúca časť bankovky bola zničená.

Z uvedených príkladov je zrejmé, že právna úprava platná v eurozóne je voči predkladateľom prívetivá, a nie naopak. Predkladateľ možnosť dokazovať využiť nemusí.

Správne konanie, konanie o dohľade, či postup sui generis?

Ako je zrejmé z čl. 3 ods. 1 písm. b) Rozhodnutia ECB vyžaduje sa od predkladateľa, aby dokázal určitú skutočnosť. Dokazovanie je vo všeobecnosti spojené s určitým konaním, ide o špecifickú podobu hľadania a overovania vecných pokladov pre individuálne rozhodovanie mocenských subjektov.[4] Vo všeobecnosti to tak naozaj je, no nie je možné úplne generalizovať. Procesne je nutné postupovať podľa príslušného predpisu. Z Rozhodnutia ECB nevyplýva, že by o náhrade za poškodeného eurobankovky (alebo v niektorom štádiu) malo byť rozhodované, t.j. vydať rozhodnutie – individuálny správny akt. Takisto toto rozhodnutie ECB neupravuje žiaden podrobný postup, ktorý by sa mal na poskytovanie náhrady za poškodené eurobankovky vzťahovať a ani nesplnomocňuje národné centrálne banky, aby vydali k tomuto procesu osobitné predpisy.

Podľa § 1 ods. 3 Zákona o NBS platí, že Národná banka Slovenska vedie konania a vydáva rozhodnutia, ak to ustanovuje tento zákon alebo osobitný predpis. Tento zákon a ani osobitný predpis (napr. Rozhodnutie ECB) neuvádza, že by mala NBS viesť konanie a vydávať rozhodnutie, ako je tomu napríklad v prípade § 17f ods. 3, § 45 Zákona o NBS. Takisto ani Zákon o NBS nepredpisuje postup podľa osobitných predpisov, pričom na konanie podľa tohto zákona sa ako odkaz na osobitný predpis používa zákon č. 747/2004 Z.z. o dohľade nad

---

[4] JIRSA, J. – HAVLÍČEK, K. Dokazovaní – úvahy o teorii a praxi. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 52, ISBN 978-80-7676-102-5.

finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej iba „Zákon o dohľade“).

Každopádne ani Rozhodnutie ECB a ani Zákon o NBS, alebo iný osobitný predpis neustanovuje pre výmenu poškodených eurobankoviek formalizovaný postup a spôsob rozhodovania podľa niektorého z procesných predpisov, ktoré náš právny poriadok pozná. Zároveň, čo je z právneho hľadiska podstatnejšie – z právnej úpravy, ktorá platí pre túto oblasť nevyplýva, že by NBS „rozhodovala o právach a povinnostiach“, t.j. NBS síce poskytuje alebo neposkytuje náhrady za predložené poškodené eurobankovky, ale nie je to rozhodovanie o právach a povinnostiach predkladateľov. Tu je potom nutné poukázať na to, že v zmysle § 12 ods. 1 Zákona o dohľade platí, že na konanie vo veciach zverených Národnej banke Slovenska týmto zákonom a osobitnými predpismi, v ktorom sa rozhoduje o právach alebo povinnostiach dohliadaných subjektov alebo iných osôb, sa vzťahuje tento zákon, ak osobitný predpis neustanovuje inak; na konanie podľa tohto zákona a osobitných predpisov sa nevzťahujú všeobecné predpisy o správnom konaní. Keďže NBS v danom prípade nerozhoduje o právach a povinnostiach nie je možné použiť ani tento predpis. Takisto nie je možné použiť ani zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, nakoľko ten v § 1 ods. 1 uvádza, že sa vzťahuje na konanie, v ktorom v oblasti verejnej správy správne orgány rozhodujú o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb, ak osobitný zákon neustanovuje inak.

Teda ani jeden z týchto procesných predpisov nie je možné použiť a nejde ani o rozhodovanie o právach a povinnostiach. Proces výmeny (alebo aj nevýmeny) poškodených eurobankoviek je teda procesom sui generis, ktorého výsledkom nie je rozhodnutie. Analogicky by sa tento proces mohol prirovnať k reklamácii pri vade tovaru. Eurobankovky sú v zásade produkt Európskej centrálnej banky a centrálnych bánk eurozóny, na ktorý sa vzťahujú špecifické podmienky reklamácie v prípade ich poškodenia.

Dôkazné bremeno

Dôkazné bremeno nesie predkladateľ poškodenej eurobankovky menšej ako 50% originálnej veľkosti. Je iba na ňom, aby preukázal, že zvyšná časť/časti eurobankovky boli zničené. Takto to expressis verbis vyplýva z ustanovenia čl. 3 ods. 1 písm. b) Rozhodnutia ECB, kde sa uvádza, že národná centrálna banka

poškodené eurobankovky vymení, ak žiadateľ dokáže, že chýbajúce časti boli zničené. Fakticky toto ustanovenie zmäkčuje inak pomerne štandardné ustanovenie o (ne)výmene častí poškodených eurobankoviek menších ako 50%. Potom aj povinnosť – skôr možnosť preukazovať, že zvyšné časti boli zničené, je v prospech predkladateľa, keďže má možnosť preukázať uvedenú skutočnosť a získať tak plnú náhradu za necelé eurobankovky, samozrejme za predpokladu, že vie túto skutočnosť preukázať.

S dôkazným bremenom sa v prvom rade spája povinnosť tvrdenia. Tá je v tomto prípade daná tým, že ak chce predkladateľ náhradu za poškodené eurobankovky musí preukázať, že ich zvyšné časti boli zničené. Teda tvrdenie v tomto prípade vychádza z jeho opisu poškodenia eurobankoviek. V zmysle Zákona o NBS musí predkladateľ poskytnúť aj písomné vysvetlenie o okolnostiach poškodenia. Z tohto vyhlásenia potom vyplýva spôsob poškodenia, t.j. ako k poškodeniu malo dôjsť. Na základe tohto spôsobu poškodenia potom musí vyplývať spôsob akým mali byť nenávratne zničené zvyšné časti eurobankoviek.

Uvedený čl. 3 ods. 1 Rozhodnutia ECB je formulovaný jasne a jednoznačne a nepripúšťa polemiku ohľadne jeho výkladu, t.j. nie je možné vykladať ho tak, že bude postačovať iba tvrdenie o tom, že zvyšná časť eurobankoviek bola zničená, hoci by sa to mohlo tak javiť a toto tvrdenie by sme mohli označiť za dôveryhodné. Išlo by teda nejaký nižší stupeň dokazovania, ktorý nevyžaduje reálne predloženie dôkazov, ale iba osvedčuje určité skutočnosti. V danom prípade však rozhodnutie ECB vyžaduje reálne preukázanie tej skutočnosti, že zvyšná časť eurobankoviek bola zničená. Nestačí teda len akési osvedčenie skutočností, ktoré sa javia ako reálne, t.j. že podľa tvrdení predkladateľa a poškodených eurobankoviek je možné, že zvyšné časti eurobankoviek boli naozaj takýmto spôsobom zničené. Tu je nutné zdôrazniť, že národné centrálne banky nemajú povinnosť zisťovať materiálnu pravdu a pracujú iba s tým, čo predloží predkladateľ (a svojou vlastnou analýzou poškodených eurobankoviek). Najdôležitejšie preto ostáva zodpovedať otázku o tom, v ktorom bode môžeme usúdiť, že predkladateľ naozaj preukázal zničenie zvyšných častí eurobankoviek. V zásade je možné preukázať to dvomi spôsobmi – pozitívnym a negatívnym spôsobom. Pozitívnym spôsobom je preukázané zničenie, keď existuje priamy dôkaz o tom, že niečo bolo naozaj zničené. Negatívny spôsob približuje rozsudok Správneho súdu vo Frankfurte nad Mohanom.[5] O negatívny spôsob pôjde vtedy, ak je možné mať za preukázané tú skutočnosť, že zvyšné časti eurobankoviek

---

[5] Verwaltungsgericht Frankfurt am Main, 1 E 5396/04 zo dňa 27. apríla 2005.

boli zničené iba vtedy, ak z tvrdení a dôkazov predkladateľa rozumne nevyplýva iná alternatívna možnosť pre priebeh udalostí (a nie je to ani v rozpore s vykonanou analýzou vykonanou národnou centrálnou bankou).

V danom prípade Deutsche Bundesbank odmietla vymeniť eurobankovky v nominálnej hodnote 500 eur (v celkovej výške 4 000 eur) s odôvodnením, že osem predložených poškodených bankoviek nebolo väčších ako polovica celej bankovky a neboli dôkazy o zničení zvyšných častí. Predkladateľka uviedla, že jej manžel pri pokuse o samovraždu okrem iného podpálil byt. Konkrétne pokiaľ ide o hotovosť, tak tú uloženú v byte zobral a spáli ju na tanieri na kuchynskom stole. Odvolávala sa pritom aj na fotografie a policajné správy z vyšetrovacieho spisu. Napriek tomu, že aj súd skonštatoval, že k udalostiam mohlo dôjsť ako uviedla predkladateľka, t.j. jej manžel zničil bankovky vo výnimočnom psychickom stave. Prezentovaný sled udalostí zapadal do ostatného správania manžela v čase spáchania trestného činu. Podľa výsledkov vyšetrovania prokuratúry totiž založil v byte niekoľko požiarov, vytrhol nábytkové dvierka, rozrezal matrace a posteľnú bielizeň a prejavil slepú zúrivosť k ničeniu aj inými spôsobmi. Napriek tomu výsledky vyšetrovania nemuseli nevyhnutne vylučovať možnosť alternatívneho priebehu udalostí, ktoré sa neskončili zničením častí bankoviek. Pretože hoci zničenie spôsobené manželom predkladateľky inak neodhaľuje žiadny konkrétny cieľ a naznačuje spontánne správanie, predložené zvyšky bankoviek vykazujú znaky, ktoré poukazujú na osobitnú premyslenosť a stratégiu správania. Manžel predkladateľky bankovky nezapálil bežným spôsobom. Skôr zrejme najprv odtrhol ľavý dolný roh každej bankovky tak, aby číslo „500“ zostalo jasne čitateľné. Tieto rohy nevykazovali žiadne známky požiaru okrem mierneho zuhoľnatenia na okraji odtrhnutej časti. Keď na miesto činu dorazili hasiči a polícia, rohy boli starostlivo usporiadané na doske v kuchyni, na ktorej sa okrem iných predmetov nachádzal aj popol zo spáleného papiera. Ten však zjavne nebol popolom zo spálených bankoviek, alebo ním boli len čiastočne. Napriek rozpoloženiu, v ktorom sa ocitol, musel teda manžel postupovať s veľkým rozmyslom a vynaložiť plánované úsilie. Celé jeho správanie tiež pripúšťa možnosť, že svoj samovražedný úmysel nesledoval od začiatku, ale mohol realizovať iné plány v mimoriadnom duševnom stave. Výsledky vyšetrovania prokurátora to nevylučujú. Dôkaz o zničení zvyšných častí bankoviek preto nebolo možné poskytnúť vylúčením alternatívnych priebehov udalostí.

Čo je možné považovať za dôkaz?

Pri výklade pojmu dokazovanie, alebo výklade toho, čo za dôkaz môže slúžiť by sme len analogicky mohli použiť tak Zákon o dohľade ako aj Správny poriadok, ich ustanovenia definujú, čo je možné ako dôkaz použiť. Či už sa vydáme cestou jedného alebo druhého zákona nie je v zásade rozhodujúce, nakoľko podľa oboch predpisov sa hľadá materiálna pravda, zatiaľ čo v prípade čl. 3 ods. 1 písm. b) Rozhodnutia ECB nejde o materiálnu pravdu, nakoľko národná centrálna banka nebude aktívne vyhľadávať ďalšie dôkazy, ale bude závisieť iba na predkladateľovi, ktorý musí preukázať svoje tvrdenia. Každopádne obidva tieto predpisy, t.j. či už § 24 ods. 1 Zákona o dohľade, ktorý uvádza, že na dokazovanie možno použiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť a objasniť skutkový a právny stav veci a ktoré neboli získané v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, alebo § 34 ods. 1 Správneho poriadku, ktorý uvádza, že na dokazovanie možno použiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť a objasniť skutočný stav veci a ktoré sú v súlade s právnymi predpismi, umožňujú predkladateľovi využiť širokú paletu prostriedkov na preukázanie svojho tvrdenia. Za dôkaz teda môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov. Prirodzene žiaden zákon neuvádza konečný výpočet toho, čo je za dôkaz možné považovať, no táto skutočnosť je v zásade v prospech toho, kto má preukazovať, nakoľko môže predložiť akýkoľvek dôkaz, ktorý by mohol potvrdiť jeho tvrdenia.

Aké konkrétne dôkazy bude predkladateľ predkladať závisí od toho akým spôsobom mali byť (podľa opisu poškodenia poskytnutého predkladateľom) eurobankovky poškodené. Môžeme poukázať na niekoľko príkladov, kedy je preukázanie daných skutočností, t.j. zničenia zvyšných častí eurobankoviek problematické, či nemožné.

Eurobankovky zakopané v zemi. Aj keď častejšie by sme sa so skrýšami peňazí v pôde mohli stretnúť v južnej Amerike po vzore Pabla Escobara, ani u nás (v eurozóne) sa nedá vylúčiť, že by došlo k poškodeniu eurobankovky jej zakopaním a následným vykopaním po určitom čase. Ak bankovky vykazujú známky rozpadu, predkladateľom sa odporúča, aby s nimi zaobchádzali opatrne a starostlivo ich zabalili, aby sa zabránilo ďalšiemu poškodeniu alebo strate bankovkového materiálu.[6] Keďže naše eurobankovky sú z bavlny, tak prichádza

---

[6] BURTON, A. – WINATA, H.: What Can You Do With Your Damaged Banknotes? In: he Reserve Bank of Australia bulletin. June 2022, s. 6, ISSN 1837-7211.

do úvahy, že by sa v pôde mohli čiastočne rozložiť (v súčasnosti sa bankovky stiahnuté z obehu dokonca v niektorých krajinách používajú v komposte), hoci niektoré časti by mali odolať aj pôde. Záleží tiež na tom v akom obale boli takéto eurobankovky zakopané (pri vzduchotesnom obale sa môžu rozložiť vlastnou vlhkosťou a plesňami – ani nemusia byť zakopané). Potom je veľmi ťažké dokázať, že eurobankovky boli „zakopané" v celku, t.j. nedá sa vylúčiť, že by mohli byť zakopané len jej časti. Teda zvyšné časti nemuseli byť nevyhnutne zničené. Alternatívny sled udalostí sa nedá úplne vylúčiť. Objektívne sa nedá preukázať, že by boli zvyšné časti zničené, a teda k náhrade centrálna banka nemusí pristúpiť.

Obdobná situácia môže nastať napríklad aj pri situácii, keď prekladateľ predloží obhorené poškodené eurobankovky. Aj v tomto prípade totiž môže byť zrejmé, že k poškodeniu mohlo dôjsť a došlo ohňom, no nie je možné jednoznačne dokázať, že zvyšné časti eurobankoviek predložených iba v častiach menších ako 50% ich skutočnej veľkosti boli naozaj aj ohňom zničené.

V prípade načrtnutom na začiatku článku, t.j. ak by eurobankovku zožralo zviera. Keďže ako sme už uviedli vyššie eurobankovky sú z bavlny, čo je vlastne celulóza, ktorú domáce zvieratá (a v zásade ani ľudia) nevedia celú stráviť, tak by sa po prechode tráviacim traktom (eurobankovky sú napríklad rezistentné aj voči roztoku kyseliny chlorovodíkovej nachádzajúcej sa v žalúdku) mali zvyšné časti eurobankoviek dostať von. Správny súd vo Frankfurte nad Mohanom[7] rozhodol o žalobe, ktorou sa žalobca domáhal vrátenia poškodenej eurobankovky v hodnote 500 €. Žalobca uviedol, že mačka zobrala peniaze zo stola a zjedla ich, zvyšné časti, ktoré predložili mali podľa neho 50% veľkosti eurobankovky. Tento prípad sa skomplikoval aj tým, že bolo zistené, že časti eurobankovky pochádzajú z minimálne dvoch eurobankoviek, t.j. hodnovernosť žalobcu bola v danom prípade spochybnená. Žalovaná – Deutsche Bundesbank poukázala na alternatívny priebeh udalostí, bolo celkom možné, že mačka po roztrhnutí eurobankovky nepozorovane niektoré časti odniesla, tie sa mohli (môžu) nájsť až neskôr, alebo ak eurobankovku skutočne zjedla, eurobankovku vylúčila. Časti eurobankovky mohli byť stále prítomné v mačacom exkremente a v závislosti od miesta, kde sa exkrement nachádzal, sa v ňom mohli alebo mohli stále nachádzať. V tejto súvislosti by bolo rozumné, aby žalobca ako dôkaz zabezpečil zvyšné časti bankoviek v mačacích exkrementoch, t.j. nie exkrementy samotné.

---

[7] Verwaltungsgericht Frankfurt am Main, 1 K 2838/08.F zo dňa 28.05.2009.

Objektívna nemožnosť preukázať zničenie zvyšných časti bankoviek

Ako bolo vyššie uvedené, je nutné preukázať taký sled udalostí – zničenie zvyšných častí eurobankoviek, pri ktorom neexistuje alternatíva, t.j. zvyšné časti eurobankoviek boli zničené práve daným spôsobom bez toho, aby boli akékoľvek pochybnosti. Čo však v prípade, ak objektívne nie je možné preukázať tvrdenia predkladateľa, napr. neprichádza do úvahy žiaden dôkaz, ktorý by jeho tvrdenia mohol objektívne preukázať? Na túto otázku potom môžu nadväzovať ďalšie. Je možné, aby národná centrálna banka zjemnila dopady predmetného ustanovenia a uplatnila určité dôvody hodného osobitného zreteľa, či iné inštitúty civilného práva? Či malo by sa dôkazné bremeno preniesť na národnú centrálnu banku, ak existuje alternatívne riešenie, ktoré by malo preukazovať, ak ho tvrdí alebo má preukazovať skutočnosť, že zvyšné časti eurobankoviek neboli zničené?

Z Rozhodnutia ECB nevyplýva, že by bolo možné dospieť k záveru o tom, že v prípade objektívnej nemožnosti preukázať zničenie zvyšných eurobankoviek by mala národná centrálna banka poskytnúť náhradu za predložené necelé eurobankovky. Takisto sa nebude dať použiť ani zásada „v pochybnostiach v prospech predkladateľa“, keďže takýto výklad by bol v rozpore s účelom čl. 3 ods. 1 Rozhodnutia ECB. Hoci platí všeobecný princíp, že ak by prichádzalo do úvahy viacero výkladov určitej normy, mal by štátny orgán zvoliť ten, ktorý čo najmenej zasahuje (alebo vôbec nezasahuje) do toho-ktorého základného práva či slobody (princíp „in dubio pro libertate“). V tejto súvislosti môžeme poukázať na uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 167/2020 zo dňa 28.4.2020, ktorý v bode 18 uviedol, že s výkladom pojmov používaných v právnych predpisoch verejnoprávnej povahy považuje za vhodné pripomenúť, že všeobecné súdy (ako aj správne orgány) sú v prípade použitia nejednoznačného právneho pojmu povinné uprednostniť ten z viacerých do úvahy prichádzajúcich výkladov, ktorý najviac šetrí zmysel a podstatu základného práva jednotlivca. Tento princíp „in dubio pro libertate“ plynie priamo z ústavného poriadku (čl. 1 ods. 1 ústavy a čl. 2 ods. 3 a čl. 4 listiny) a predstavuje „štrukturálny princíp liberálnodemokratického štátu, vyjadrujúci prioritu jednotlivca a jeho slobody pred štátom“ (obdobne nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 557/05 z 24. 7. 2007). Toto teda Ústavný súd SR umožňuje v prípade nejednoznačnosti určitého pojmu. O čl. 3 ods. 1 Rozhodnutia ECB nemôžeme povedať, že by bol nejednoznačný. Práve toto ustanovenie je jasné a presne určuje povinnosť predkladateľovi preukázať určité skutočnosti, inak mu nemôžu

byť eurobankovky vymenené. Nie je tu teda priestor na aplikácie prístupu in dubio pro libertate.

V danom prípade určite nejde o striktný výklad takéhoto ustanovenia, nakoľko práve širšia interpretácia by popierala zmysel a účel právnej úpravy. To by totiž mohlo znamenať, že by v konečnom dôsledku všetky eurobankovky mohli byť vymenené bez ohľadu na ich skutočné poškodenie, a to či naozaj boli alebo neboli zvyšné časti zničené. Toto pravidlo je pomerne jasné a nepripúšťa polemiku ohľadne jeho výkladu, t.j. nie je možné vykladať ho tak, že bude postačovať iba tvrdenie o tom, že zvyšné časti eurobankoviek boli zničené, hoci sa to môže javiť ako dôveryhodné tvrdenie, t.j. nejaký nižší stupeň od „preukázania", ktorý nevyžaduje reálne predloženie dôkazov, ale iba osvedčenie určitých skutočností. V danom prípade rozhodnutie ECB vyžaduje reálne preukázanie tej skutočnosti, že zvyšné časti eurobankoviek boli zničené. Táto povinnosť zaťažuje teda predkladateľa, resp. ide na jeho škodu aj vtedy, ak nie je objektívne možné preukázať, že časti eurobankoviek boli zničené.

Národnej banke Slovenska, ani inej centrálnej banke, ktorá vykladá a postupuje v zmysle tohto rozhodnutia ECB nie je ani umožnené, aby určitým spôsobom zjemnila tvrdosť toto ustanovenia (hoci ako sme vyššie uviedli je nastavené v prospech predkladateľa, nie v jeho neprospech) napr. posúdením dôvodov hodných osobitného zreteľa ako ich napríklad poznáme v civilnom procese alebo napríklad dobré mravy a podobne. Takéto (a obdobné) civilnoprávne inštitúty, ktoré by mohli spočívať v rôznych skutočnostiach (napríklad zdravotný stav, vek a sociálna situácia predkladateľa – konkrétne osoba v dôchodkovom veku, ktorá by takto priniesla celoživotné úspory – poškodené eurobankovky na výmenu). Aj existencia týchto skutočností hoci by bola závažná, že by nimi inak (napríklad v civilnom procese) mohla byť opodstatnená výnimočnosť ich použitia, t.j. boli by takého významu a takej intenzity, nestačilo by to na aplikáciu v takomto prípade. Tieto inštitúty nie je možné nijako aplikovať, tak Zákon o NBS ani samotné Rozhodnutie ECB s ich aplikáciou nepočíta. Najrelevantnejšie pre posúdenie náhrady je ustanovenie čl. 3 ods. 1 písm. b) Rozhodnutia ECB, ktoré je rigorózne, a nie je možné sa od neho odchýliť normami vnútroštátneho práva.

Rozhodnutie ECB ani nepozná obrátené dôkazné bremeno, t.j. že by to mala byť národná centrálna banka, ktorá by mala preukazovať, že to čo uvádza predkladateľ nie je pravda. Hoci národná centrálna banka preskúma poškodené eurobankovky, ako aj to, či spôsob ich poškodenia, ktorý uvádza predkladateľ je v súlade s poškodeným samotným a aj to aké rozmery majú predložené

eurobankovky, t.j. či sú skutočne menšie ako 50% originálnej bankovky, tak nezabezpečuje dôkazy, aby sama zistila, že zvyšné časti eurobankoviek boli alebo neboli zničené.

Neplatí tu teda obrátené dôkazné bremeno ako napríklad pri antidiskriminačných žalobách, t.j. že by právo EÚ vyžadovalo za určitých okolností (ak by bolo možné dôvodne usudzovať, že k zničeniu zvyšných častí eurobankoviek podľa tvrdení a dôkazov mohlo dôjsť), aby povinnosť preukázať, že to tak nebolo prešlo na národnú centrálnu banku. Pokiaľ bude opis poškodenia a predložené dôkazy pripúšťať aj možnosť, že zvyšné časti eurobankoviek neboli zničené (tak ako predkladateľ uviedol), tak sa má za to, že predkladateľ neuniesol dôkazné bremeno.

Predmetný čl. 3 ods. 1 Rozhodnutia ECB je potrebné vnímať tak, že dôkazné bremeno o tom, že zvyšné časti eurobankoviek boli zničené, zaťažuje výlučne predkladateľa, a nie je možné prenášať ho na národnú centrálnu banku, t.j. táto nemusí preukazovať, že zvyšné časti existujú, ale je to výlučne predkladateľ, ktorý musí preukázať, že boli naozaj zničené. Toto platí napriek tomu, že tvrdenia a dôkazy predkladateľa nevylučujú ďalšie alternatívne spôsoby priebehu udalostí, na ktoré môže národná centrálna banka poukazovať.

Pokiaľ sme poukázali na to, že aj Švajčiarsko má obdobnú právnu úpravu, môžeme sa pozrieť aj na to ako sa vyjadruje odborná literatúra k tejto otázke. Aj tu sa dočítame, že predloženie dôkazu ako aj samotné hodnotenie predložených dôkazov je zložité. Zdôrazňuje sa však, že ide o zákonnú podmienku, pri ktorej nepostačuje osvedčenie dôveryhodnosti zničenia ostatných častí bankoviek, ale vyžaduje sa dôkaz.[8]

Status poškodenej eurobankovky ako zákonného platidla

Už v úvode bolo naznačené, že poškodené eurobankovky môžu byť ako platidlo odmietnuté. Otázka znie, či poškodené eurobankovky strácajú status zákonného platidla alebo ho aj naďalej požívajú. Ako píše Siekmann ani eurobankovky, ktoré boli poškodené pri záchvate duševnej choroby nestrácajú status zákonného platidla a musia sa vymeniť.[9] Totiž jedným z aspektov zákonného

---

8 Pozri: Nationalbankgesetz (NBG) / Bundesgesetz über die Währung und die Zahlungsmittel (WZG): Kommentar, DIKE, Zürich, 2021, s. 681, ISBN 978-3-03891-149-4.

9 SIEKMANN, H.: Legal tender in the euro area, IMFS Working Paper Series, No. 122, Goethe

platidla eurobankoviek je aj to, že ho nie je možné odmietnuť ako úhradu dlhu, či platbu za tovar alebo služby. Zároveň je však nutné konštatovať, že aj z tejto povinnosti existujú výnimky – obmedzenie platieb nad 15 000 eur v hotovosti, či nemožnosť platiť sociálne poistenie v hotovosti a podobne. Okrem toho, že výnimka platí aj pre poškodené peniaze, tak platí aj pre zberateľské euromince. Zberateľskú euromincu je možné takisto odmietnuť v obchodnom styku, pričom nijako nestráca svoj status zákonného platidla. Aj v prípade poškodených eurobankoviek teda ide stále o zákonné platidlo, no nie je možné vynucovať ich prijatie ako platbu.

V prípade, ak by poškodená eurobankovka mala stratiť v určitom štádiu status zákonného platidla bol by normotvorca takúto možnosť do legislatívy uviedol. To môžeme vidieť napríklad v prípade mincí v Rakúsku, a to podľa § 14 ods. 2 zákona o razbe a vydávaní mincí,[10] ktorý priamo uvádza, že mince, ktoré stratili na váhe inak ako bežným obehom alebo boli inak viditeľne pozmenené, ale ktorých nominálna hodnota je stále rozpoznateľná, nie sú zákonným platidlom. Takéto mince sa už nesmú používať v platobnom styku.

Záver

Hoci sa to na prvý pohľad nemuselo javiť, tak problematika výmeny poškodených eurobankoviek je pomerne komplexný právny problém s viacerými otázkami, pričom ani nemá relevantný procesný predpis, ktorý by sa mohol priamo na postup centrálnej banky vzťahovať. Zároveň je základný postup navrhnutý v rozhodnutí Európskej centrálnej banky, t.j. právom EÚ. Inštitúty z tohto rozhodnutia potom musíme vykladať v súlade s právom EÚ, niekedy celkom autonómne a jednotne pre eurozónu.

K poškodeniu eurobankovky môže dôjsť rôznymi spôsobmi a za rozličných situácií, no stále existuje mechanizmus, ktorý umožňuje predkladateľovi za určitých podmienok získať náhradu za poškodené eurobankovky. Samozrejme poskytnutie náhrady nie je automatické a neexistuje ani právny nárok na výmenu každej poškodenej eurobankovky.

University Frankfurt, Institute for Monetary and Financial Stability (IMFS), Frankfurt a. M, 2018, s. 18–19.

[10] Dostupné: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10004576&FassungVom=2023-10-05

***

Summary

On the status of a (damaged) euro banknote of less than 50% of its size and the right to have it exchanged

The paper deals the issue of exchanging damaged euro banknotes at national central banks, focusing on the eligibility requirements and legal conditions under which such banknotes can be exchanged. The legal framework for this process is shaped by European Central Bank (ECB) decision, which establishs criteria also for cases where euro banknotes are damaged below 50% of their original size. Through an analysis of EU law and relevant national practices, the paper explores how these rules are designed to protect the integrity of the euro currency and to maintain consistency in the exchange process. The article concludes with recommendations for a clearer procedural framework that balances user rights with the protection of monetary security in the Eurozone.